

E. P. MOLONEY & MICHAEL STUART WILLIAMS (ED.)
Peace and Reconciliation in the Classical World. London and New York: Routledge 2017. xiv + 344 s.

Suomalaisittain tänä vuonna erityisen ajankohtainen, rauhaa ja sovintoa antiikin maailmassa käsittelevä *Peace and Reconciliation in the Classical World* koostuu 19 artikkelista, jotka perustuvat Edinburghissa kesällä 2014 pidettyihin konferenssiesitelmiin. Kirja on – hie-man keinotekoisesti, kuten teoksen toimittajat itsekin johdannossa toteavat – jaettu kolmeen osaan, joista kukin on järjestetty karkean kronologisesti. Kreikan-tutkijaa ilahduttaa, että vaikka teoksen nimessä puhutaan ”maailmasta”, valtaosa artikkeleista liittyy antiikin Kreikkaan ja Roomaan. Muista alueista kiinnostuneen kannattaa tarttua esimerkiksi Kurt Raaflaubin toimittamiin teoksiin *War and Peace in the Ancient World* (2007) ja *Peace in the Ancient World: Concepts and Theories* (2016), joista ensin mainitussa tutkitaan myös esimerkiksi Kiinaa ja Meksikoa.

Mitä on rauha? Kuten kirjan toimittajatkin johdannossa toteavat, määritelmä riippuu siitä, puhutaanko valtioiden välisestä, valtion sisäisestä vai yksilön sisäisestä rauhasta. Antiikin Kreikassa tehtiin ero valtioiden välisen sodan (πόλεμος) ja valtion sisäisten levottomuuksien (στάσις) välille. Siinä missä rauhaa (εἰρήνη) voidaan pitää ensin mainitun vastakohtana, ”sopusointuisuus” tai ”yksimielisyys” (ὁμόνοια) asettuu jälkimmäisen vastapariksi. Itse asiassa suomen kielen ”rauhattomuus” on varsin kuvaava käänös kreikan ”levottomuuksiin” viittavaalle sanalle στάσις. Seisaallaan oloa ja liikkumattomuutta tarkoittava στάσις tosin merkitsee kirjaimellisesti ottaen päinvastaista. Käsite tuokin mieleen kantansa lukinneet, poteroihinsa kavi-autuneet vastapuolet, joiden väliin tarvitaan puolueetonta sovittelijaa.

Tähän aiheeseen liittyy teoksen ensimmäisen osan ”Imagining peace” avaava William Allenin artikkeli ”Solon the peacemaker”, joka analysoi ateenalaisen lainsäätäjän ja runoilijan, Solonin (n. 638–558 eaa.) tapoja esittää itsensä rauhantekijänä. Allenin mukaan Solon, joka oli nimetty sovitteluun sisällissodan partaalle äitynyttä tilannetta, esittää itsensä kansan eheyttäjänä sodan kuvastoa hyödyntäen. Tämä näkyy esimerkiksi runonkatkelmassa 5, jossa Solon kokoaa osapuolet yhteen kilpensä alle. Katkelmassa 37 Solon myös esittää itsensä kahden alueen välisenä rajakivenä (ὄρος), joka pitää osapuolet poissa toistensa tonteilta. Solonin pisimmässä ja tunnetuim-massa katkelmassa (4) Eunomia eli puolueeton ja tasapuolinen Hyvä Järjestys esiintyy ratkaisuna kansan kahtiajakautumiseen. Yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus nousee keskiöön myös Will Desmondin Aristoteleen rauhakäsityksiä luotaavassa artikkelissa ”Aristotle on peace: biological, political, ethical, and metaphysical dimensions”. Desmond esittää, että Aristoteleen mukaan *stasiksen* ihmisiä erilleen ajava juurisyy on tunne koetusta epäoikeudenmukaisuudesta. Aristoteles alleviivaakin yhteenkuuluvuuden tunteen merkitystä yhteiskunnallisten konfliktien ennaltaehkäisyssä: Desmond panee merkille, että sanan εἰρήνη sijaan Aristoteles käyttää teoksissaan toistuvasti kreikan sanaa φιλία, joka suomennetaan usein ”ystävyydeksi” tai ”rakkaudeksi” mutta joka tarkoittaa pikemminkin (biologiseen) kaltaisuuteen perustuva kumppanuuden tunnetta.

Artikkelissaan ”(What’s so funny ‘bout) peace, love, and understanding? Imagining peace in Greek comedy” Ian Ruffell käsittelee rauhan ajatusta Aristofaneen näytelmissä *Akharnalaiset*, *Lysistrata* ja *Rauha*. Hän huomaa kiinnostavasti, että Sovinto (διαλλαγή) esiintyy *Lysistratassa* mykkänä hahmona kahden osapuolen välissä. Samaan tapaan Solon asemoitui rajakiveksi

kiistelijöiden väliin, kuten edellä on todettu. Myös Benjamin Gray keskittyy sovintoon artikkelissaan ”Reconciliation in later Classical and post-Classical Greek cities: a question of peace and peacefulness?”. Sivuttuaan valitettavan lyhyesti sovinnon tekemisen rituaalisia tapoja Gray paneutuu muutoksiin sovinnon ja rauhan käsitteissä. Grayn mukaan myöhäiselle hellenistiselle ajalle tultaessa termi εἰρήνη alkoi korvata termin ὁμόνοια paitsi valtioiden väliseen, myös valtion sisäiseen rauhaan viittaavana käsitteenä. Gray selittää tätä muutosta uskottavasti roomalaisvaikutuksilla. Samaan tapaan Hannah Cornwell analysoi käsitteellisiä muutoksia artikkelissaan ”Negotiating ideas of peace in the civil conflicts of the late Republic”. Hän keskittyy muutoksiin rauhan käsitteistössä (*pax*, ”rauha”; *concordia*, ”yksimielisyys”) myöhäistasavallan ajan Rooman poliittisessa retorikassa. Myös Myles Lavanin artikkeli ”Peace and empire: *pacare*, *pacatus*, and the language of Roman imperialism” pureutuu käsitteisiin, sillä se erittelee *pax*-sanan johdannaisten *pacare* ja *pacatus* käyttöä keisariajalla. Ensimmäisen osan päättää David Gwynn ”Blessed are the peacemakers: visions of Christian peace from Christ to Constantine”, joka käsittelee varhaiskristittyjen rauhan ideologiaa.

Teoksen toisessa osassa ”Establishing peace” tutkitaan konfliktinratkaisua. Keskiöön nousevat rauhan luomisen ja sovinnon tekemisen tavat sekä retorisella että käytännöllisellä tasolla. Osion aloittaa Selga Medenieksin artikkeli ”Cyrus the Great: an unconventional peacemaker”, joka vertaa Persian valtakunnan perustajaa, kuningas Kyyrosta (n. 576–529 eaa.) tämän uusassyrialaisiin edeltäjiin ja toteaa, että Kyyros esitti itsensä rauhan ja järjestyksen tuojana toisin kuin kohteen täydellistä antautumista vaatineet uusassyrialaiset. Aideen Carty puolestaan keskittyy konfliktin ratkaisijoihin artikkelissaan ”Internation-

tional arbitration in Archaic Greece". Hän toteaa, että arkaaisessa Kreikassa sovittelijoina käytettiin yksilöitä, mutta myöhemmin sovitteluun alettiin käyttää suurempia ryhmiä. Carty kytkee muutoksen uskottavasti Kreikassa kehittyneeseen epäluottamukseen yksinvaltiaita ja yksilöiden puolueettomuutta kohtaan. Andrew J. Bayliss päätyy Spartaa tutkivassa artikkelissaan "Once an ally, always an ally: Sparta's approach to policing the oaths of her allies in the late fifth and early fourth centuries" siihen, että vaikka spartalaiset olivat tunnettuja kurinalaisuudestaan ja lainkuuliaisuudestaan, polisten välisiä sopimuksia ja valoja he noudattivat valikoiden. Bayliss toteaa myös, että Sparta oikeutti toimintaansa oikeuden ja kuuliaisuuden käsittein. E. P. Moloney esittää artikkelissaan "The compromise of kings: Philip II and Macedonian peace", että vuosina 359–336 eaa. Makedoniaa hallinnut Filippus II pyrki esittämään itsensä hyväksyttynä hallitsijana mieluummin kuin voittoisana valloittajana. Osion päättävät kaksi artikkelia liittyvät Rooman valloituksiin. John Richardson pohtii artikkelissaan "*Deditio* in the second century BC: subjugation and reconciliation" antautumista (lat. *deditio*) sovinnon tekemisen tapana 100-luvulla eaa., ja John Curran keskittyy artikkelissaan "How wars end: three thoughts on the fall of Jerusalem" Juudean valloituksen loppuajoihin.

Kirjan kolmas osa "Instituting peace" on teemoiltaan jossain määrin päällekkäinen toisen osan kanssa. Osiossa käsitellään rauhan vakiinnuttamista symbolisin ja käytännöllisin keinoin. Christoph Ulfin artikkeli "Identity building as a means of conflict resolution, or: Thucydides' struggle with Hellenic discourses" tutkii realistisesta lähestymistavastaan tunnetun historioitsija Thukydideen tapoja rakentaa yhteistä identiteettiä. Janett Morgan puolestaan käsittelee sodanjälkeisen rakentamisen poliittisia ja symbolisia merkityksiä

artikkelissaan "Monuments to victory and symbols of peace and reconciliation? Re-viewing post-war building in Classical Athens and Achaemenid Persia". Morgan päätyy ehkä turhan pikaisesti siihen johtopäätökseen, että persialaissotien jälkeisessä Ateenassa poliitikkoja motivoi keskinäinen kilpailu pikemmin kuin halu pystyttää rauhaa ja sovintoa symboloivia rakennuksia. Michael Edwardsin artikkeli "Peace and reconciliation, Athenian-style" käsittelee vuoden 403 eaa. kuuluisaa armahdusta, jolla ateenalaiset armahtivat peloponnesolaissodan tappiota seuranneen lyhytaikaisen tyrannian, Kolmenkymmenen Tyrannin kannattajat. Armahduksen yhteydessä ateenalaiset myös vannonivat hautaavansa menneet kaunat. Vaikka menneiden unohtaminen ei käytännön tasolla onnistunut, armahdus oli kansakunnan eheytyksen kannalta tärkeä symbolinen ele. Valitettavasti Edwards tyytyy artikkelissaan käymään varsin suppeaa, yksityiskohtiin keskittyvää keskustelua Edwin Carawanin vuonna 2013 julkaistun monografian kanssa. Edwardsin jälkeen Joseph Jansen esittää artikkelissaan "Beyond war, imperialism, and Panhellenism: Xenophon's Eirenic thought", että ateenalainen Ksenofon visioi suomentamattomassa teoksessaan Πόροι ἢ περὶ Προσόδων ("Varoista") kauppasuhteille ja yhteisille taloudellisille intresseille perustuvaa valtioidenvälistä rauhaa, mikä on kreikkalaisittain erittäin poikkeuksellista. Osion viimeisissä, kokonaisuudesta hieman irrallisen jäävissä luvuissa siirrytään myöhemmille vuosisadoille. Peter Iver Kaufman erittelee artikkelissaan "Punishment and reconciliation: Augustine" kirkkoisä Augustinuksen näkemyksiä harhaoppisista donatisteista, rangaistuksesta ja sovinnosta, ja Michael Stuart Williams väittää kirjan päättävässä artikkelissa "Reading reconciliation in late antique *altercationes*", että jopa harhaoppisuutta koskeissa kysymyksissä oli joissain

tapauksissa yhden totuuden toittamisen sijasta mahdollisuus päästä vuoropuheluun.

Kaiken kaikkiaan pidin siitä, että toisin kuin monessa aikaisemmassa tutkimuksessa, nyt lukemassani teoksessa sota oli täysin sivuosassa. Päällimmäiseksi ajatukseksi kirjasta kokonaisuutena jää, että keskusteluyhteyden ylläpito – samoin kuin yhteenkuuluvuuden ja samankaltaisuuden kokemus, joista parhaassa tapauksessa kumpuaa empatiaa ja solidaarisuutta – on paras tapa ehkäistä ennalta konflikteja ja kahtiajakautumista. Tämä on edelleen mitä ajankohtaisinta ajatusta myös omassa maailmankolkassamme.

Suvi Kuokkanen, FT,
Tieteiden ja aatteiden historia,
Oulun yliopisto

**NIKO HUTTUNEN &
NINA NIKKI (TOIM.)**
Sota, rauha ja Raamattu.
Helsinki: Suomen
Eksegeettinen Seura 2016.
260 s.

Onko oikeutettua sotaa? Pitäisikö kristityn kieltäytyä aseista? Mitä sanoo Raamattu? Teoksen otsikko herättää mielenkiintoa ja ajankohtaisia kysymyksiä. Niihin se ei kuitenkaan juuri pyri vastaamaan. Nykykseen getiikan yleisen trendin mukaisesti useimmat kirjoittajat kaartavat ohi raamattuteologien kysymysten.

Kirjoittajien pääasiallinen kiinnostus kohdistuu pyhien tekstien merkityksen ja funktion sijaan niiden ympäristöön, "maailmaan" ja myöhempiin sovelluksiin. Sotaahan sieltäkin löytyy, mutta liittymäpinta Raamattuun jää ohueksi. Martti Nissinen tiivistää uskonnon roolin sodankäynnin työvälineeksi ja oikeuttajaksi, mutta syy sotimiseen